

Mariusz Portalski

Stowarzyszenie Nowoczesna i Innowacyjna Edukacja

PIONIERSKIE DZIAŁANIA TELEWIZJI AKADEMICKIEJ

Streszczenie: W publikacji przypomniano pierwsze inicjatywy wykorzystania techniki telewizyjnej w procesie kształcenia. W wyniku pionierskiej pracy wykładowców powstała Politechnika Telewizyjna. Powstała i nagrała serie wykładów akademickich. Z nagranych wykładów Politechniki Telewizyjnej korzystało w 1968 roku około 270 tysięcy słuchaczy.

Słowa kluczowe: wykłady telewizyjne, edukacja ustawiczna, techniki multimedialne.

1. WSTĘP

W końcu ubiegłego wieku, a zwłaszcza w pierwszej dekadzie obecnego stulecia, spopularyzowane zostały pojęcia „społeczeństwo informacyjne”, „społeczeństwo wiedzy”, „gospodarka oparta na wiedzy”, „edukacja ustawiczna”, „e-learning”, „edukacja zdalna”. Są one ściśle związane z przemianami cywilizacyjnymi głęboko już zakorzenionymi w krajach rozwiniętych, ale mającymi wpływ na cały świat. Dla wielu osób pojęcia te są stosunkowo nowe. W świadomości społecznej w naszym kraju wiodąca rola nauki i edukacji wśród ogółu dziedzin działalności człowieka nie jest w pełni zarysowana. Przechodzenie do społeczeństwa wiedzy jest bezpośrednio związane z rozwojem nowoczesnych form, metod i technik edukacyjnych. Unowocześnienie procesów edukacyjnych jest procesem z wielowiekową tradycją, poczynsz od zaprezentowania i popularyzacji zasady pogładowości przez Jana Amosa Komenskigo w XVII wieku, poprzez wprowadzenie nowej formy kształcenia zdalnego korespondencyjnego w USA w XVIII wieku, aż do wykorzystania kolejnych zdobyczy techniki w XX wieku. W 1910 roku w Stanach Zjednoczonych ukazały się pierwsze zestawy filmów instruktażowych, a w następnych dziesięcioleciach XX wieku pojawiły się przedsięwzięcia edukacyjne nazywane dzisiaj e-learningiem. Było to możliwe dzięki rozwojowi technik elektronicznych, co pozwoliło na rozpoczęcie nadawania audycji radiowych w latach 20. i telewizyjnych w latach 30. ubiegłego stulecia. Stosunkowo szybko dostrzeżono możliwości, jakie powstały w wyniku rozwoju radiowych i telewizyjnych środków przekazu dla poszerzenia działań edukacyjnych [9].

Od kilkudziesięciu lat telewizja jest jednym z najważniejszych systemów komunikowania się ludzi między sobą i z zewnętrznym otoczeniem w wymiarze

treści aktualnych, ale także przeszłych i opisujących przyszłe zjawiska, poglądy i wszelkie symptomy działalności ludzkiej. Telewizję możemy potraktować jako dziedzinę techniki, gdzie mamy do czynienia z przekazem na odległość ruchomego lub nieruchomego obrazu i dźwięku. W potocznym odbiorze telewizję przyjmujemy jako ważny, być może obecnie najważniejszy, o największym oddziaływaniu społecznym, środek przekazu. Zarówno z racji możliwości technicznych, jak i powszechności oddziaływania programowego, telewizja od początku swojego istnienia po dzień dzisiejszy, i w bliższej i dalszej przyszłości, jest i będzie bardzo ważną dziedziną oddziaływania edukacyjnego na praktycznie całą populację ludzką niezależnie od wieku, miejsca zamieszkania, zasobności materialnej, relacji do formalnej, pozaformalnej i nieformalnej edukacji [10].

Krótkie informacje o wybranych przez autora przedsięwzięciach, które były udziałem instytucji i przedstawicieli polskiego szkolnictwa wyższego i były adresowane do dużych grup (studentów) tego środowiska, dotyczące pionierskich działań e-learningowych z wykorzystaniem urządzeń telewizyjnych, będą przedstawione przez autora, który należał do nielicznej wówczas grupy osób wdrażającej telewizję do praktyki edukacyjnej w 60. i 70. latach XX w. w Polsce.

2. POLITECHNIKA TELEWIZYJNA 1966–1971

W obecnej (wiosna 2020 roku) trudnej, z racji pandemii, sytuacji polskiej edukacji, warto zwrócić uwagę na historyczne już, ale znaczące w tamtych czasach przedsięwzięcia wykorzystujące telewizję jako najważniejszy i najbardziej popularny wówczas środek masowego przekazu. Pewne ówczesne dokonania mogłyby być wzorem do naśladowania, zwłaszcza w obszarze przygotowań organizacyjnych do realizacji większych (w skali kraju), ale i mniejszych, lokalnych przedsięwzięć edukacyjnych.

Niestety nie były doceniane ani pionierskie (na przełomie wieków), ani utrwalone, próby edukacji zdalnej z wykorzystaniem środków i systemów elektronicznych (e-learning). A Polska, zwłaszcza jej szkolnictwo wyższe, miała w tej dziedzinie istotne osiągnięcia nawet przed ponad 50 laty. Taką ważną, o szerokim ogólnokrajowym zasięgu, wspólną instytucją szkolnictwa wyższego i ówczesnej Telewizji Polskiej była Politechnika Telewizyjna z emisją programów telewizyjnych w postaci wykładów z najważniejszych przedmiotów pierwszego i drugiego roku studiów technicznych.

Emisję wykładów rozpoczęto we wrześniu 1966 roku, ale przed 1,5 roku wcześniej rozpoczęto przygotowania, od strony organizacyjnej, technicznej i technologicznej, merytorycznej i metodycznej, do realizacji tej jednej z pierwszych w świecie instytucji edukacyjnych, w tej skali wykorzystującej możliwości telewizji jako powszechnego, masowego środka przekazu. Na początku 1965 roku ówczesne Ministerstwo Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z inicjatywy Komitetu do Spraw Radia i Telewizji, powołało grupę roboczą dla rozpatrzenia możliwości wykorzystania telewizji jako pomocy dla słuchaczy studiów dla pracujących. Ostatecznym impulsem rozpoczęcia nadawania wykładów telewizyjnych było zainteresowanie sprawą ze strony UNESCO i podpisanie umowy, przewidującej pomoc tej organizacji w zamian za udostępnienie uzyskanych wyników [13].

Zdecydowano, że najważniejsze wykłady z matematyki będą realizowane we wrocławskim ośrodku telewizyjnym, zaś z fizyki w ośrodku gdańskim – głównie przez nauczycieli akademickich z tamtejszych politechnik. Studia warszawskie nie mogły być wykorzystane, bowiem w tych latach budowano i organizowano centrum telewizyjne przy ul. Woronicza.

Zgodnie z umową zawartą z UNESCO przyjęto, że wykłady telewizyjne będą nadawane dla słuchaczy pierwszych dwóch lat wyższych studiów technicznych dla pracujących. Emisję wykładów poprzedziły ważne z punktu widzenia dydaktyki tych studiów przedsięwzięcia organizacyjne w obszarze działalności wspomnianych ośrodków telewizyjnych: doboru treści wykładów, wytypowania wykładowców i przygotowania ich do wykładów, ale także przygotowania potencjalnych studentów do studiów z wykorzystaniem telewizji. Dla tych ostatnich zrealizowano kurs przygotowawczy z emisją wykładów z matematyki i fizyki oraz obudową dydaktyczną w postaci informatora o studiach i przedsięwzięciu kształcenia przez telewizję. Informator zawierał wskazówki metodyczne zdalnego kształcenia przez telewizję, programy nauczania dla I roku studiów oraz programy wykładów telewizyjnych.

Informator wykupiło 56 tys. osób, przy planowaniu przyjęcia 12 tysięcy studentów na I rok studiów technicznych dla pracujących. W lutym 1966 roku rozpoczęto nadawanie wykładów telewizyjnych kursu przygotowawczego i trwały one do końca czerwca tegoż roku. Ponadto dla wsparcia przyszłego studiowania z wykorzystaniem telewizji utworzono sieć punktów konsultacyjnych we wszystkich politechnikach oraz w niektórych dużych zakładkach pracy. W takich punktach umożliwiono wspólne oglądanie programów dydaktycznych przez ok. 20 słuchaczy w obecności konsultanta. Te organizacyjne doświadczenia, a później rozległe badania związane z działalnością Politechniki Telewizyjnej i jej efektywnością sukcesywnie przekazywano przedstawicielom UNESCO. Badania prowadził głównie Międzyuczelniany Zakład Badań nad Szkolnictwem Wyższym oraz osoby z nim współpracujące.

Podstawą opracowania programów wykładów telewizyjnych były programy studiów dla pracujących, zatwierdzone przez Ministerstwo Oświaty i Szkolnictwa Wyższego. Uznano, że przedmiotami najlepiej nadającymi się do przedstawienia w wykładach telewizyjnych są te, w których można szeroko zastosować pomoce wizualne. Po licznych dyskusjach w zespołach realizacyjnych przyjęto, że wymiar jednostek wykładowych dla poszczególnych przedmiotów będzie następujący:

- matematyka 55 (I sem.), 39 (II sem.), 54 (III sem.),
- fizyka 54 (II sem.), 36 (III sem.), 27 (IV sem.),
- chemia 16 (I sem.),
- wytrzymałość materiałów 27 (IV sem.),
- elektrotechnika 36 (IV sem.).

Było to zatem od 87 do 93 wykładów w semestrze, w sumie 360 wykładów.

Mimo że założeniem działalności programowej Politechniki Telewizyjnej było wsparcie technicznych studiów dla pracujących, to wykłady telewizyjne miały dużo większe grono odbiorców. Byli nimi nauczyciele szkół niższych szczebli, inżynierowie odświeżający wiedzę, a także inne osoby zainteresowane pro-

blematyką wiążącą się ze studiami technicznymi. Z badania przeprowadzonego przez Ośrodek Badania Opinii Publicznej w 1968 roku wynikało, że z wykładów Politechniki Telewizyjnej korzystało wówczas około 270 tys. telewidzów, przy następującej strukturze wykształcenia:

- wykształcenie podstawowe - 22% słuchaczy,
- wykształcenie niepełne średnie - 27% słuchaczy,
- wykształcenie średnie - 37% słuchaczy,
- wykształcenie niepełne wyższe - 6% słuchaczy,
- wykształcenie wyższe - 8% słuchaczy [13, s.43].

W kolejnych latach liczby zainteresowanych rosły do ponad 500 tys. w 1971 roku. Jeśli chodzi o efektywność Politechniki Telewizyjnej, to w przypadku efektywności ekonomicznej koszty rocznej działalności PTV były porównywalne z rocznymi budżetami pojedynczych wydziałów na polskiej uczelni technicznej. Ocena efektywności dydaktycznej jest bardziej skomplikowana ze względu na wieloaspektowość procesu kształcenia. Sumaryczna opinia również i tu wypadła pozytywnie. Doświadczenia Politechniki Telewizyjnej dowiodły, że telewizja może być z powodzeniem wykorzystana w szkolnictwie wyższym. Na bazie tych doświadczeń opracowano m.in. wstępną koncepcję Nauczycielskiego Uniwersytetu Radiowo-Telewizyjnego (NURT). Co prawda słuchaczami NURT mieli być nauczyciele bez wyższego wykształcenia, ale ta uczelnia telewizyjna, w pewnym sensie, miała mieć i miała w okresie swojej działalności w latach 1974-1990 charakter akademicki. Oprócz elementów stricte dydaktycznych, jak: przeprowadzenie wykładów telewizyjnych, konsultacji i procesów rekrutacyjnych do studiów technicznych dla pracujących (wieczorowych i zaocznych), ważnymi elementami działań Politechniki Telewizyjnej były dość rozległe, jak na owe czasy, badania dotyczące tego wieloczynnikowego ogólnokrajowego projektu realizowanego wspólnie przez politechniki oraz jednostki organizacyjne Komitetu ds. Radia i Telewizji, a także edytujące programy poprzez swoją sieć nadajników Stacje Radiowe i Telewizyjne. Zakres i sposób realizacji badań był w części zalecony przez UNESCO w ramach wspomnianej wcześniej umowy. Strona polska była zobowiązana do przekazywania przedstawicielom UNESCO wyników badań, robionych sukcesywnie począwszy od oceny kursu przygotowawczego z pierwszej połowy 1966 roku. Większość sukcesywnie prowadzonych badań znacznie poszerzonych od 1968 roku przeprowadzili pracownicy Międzyuczelnianego Zakładu Badań nad Szkolnictwem Wyższym przekształconego w 1973 roku w Instytut Polityki Naukowej i Szkolnictwa Wyższego. Byli to specjaliści z różnych dyscyplin naukowych, m.in. dydaktycy, socjologowie i psychologowie. Wykorzystywano różne techniki badawcze, przy czym za najważniejsze uznano badania ankietowe przeprowadzone wśród słuchaczy wykładów, późniejszych studentów, twórców i realizatorów wykładów telewizyjnych, nauczycieli szkół średnich i nauczycieli akademickich oraz ekspertów z różnych dziedzin. Z wypowiedzi ankietowych wynikało, że najbardziej przydatnym w realizacji ich ścieżki edukacyjnej był telewizyjny kurs przygotowawczy. Przy czym o przydatności wykładów wypowiedzieli się zarówno studenci studiów dla pracujących, jak i studenci studiów

dziennych. Blisko 40% systematycznych słuchaczy wykładów matematyki, prawie 30% słuchaczy wykładów fizyki uznało, że były one bardzo pomocne przy egzaminach wstępnych. W tamtych czasach na każdy z kierunków studiów wyższych można było się dostać wyłącznie w wyniku egzaminu wstępnego, zdawanego tylko w jednej uczelni (pieczętka na świadectwie maturalnym). Zatem tę pomoc można uznać za znaczącą, w około 30% przyjęć za decydującą [6]. Dalej osobno badano skuteczność wykładów telewizyjnych dla I roku i II roku studiów. Były to rozległe badania z poszukiwaniem odpowiedzi na trudność materiału wykładów, tempo ich prowadzenia, czas emisji wykładów, zgodność z treściami podręczników i wykładów na uczelni, praktyczną przydatność podczas studiów, stopień wykorzystania techniki telewizyjnej i inne. W efekcie wystąpienia wielu zmiennych i licznych wyników badań, trudno je przytoczyć w niniejszym opracowaniu. Na przykład na pytanie czy gdyby nie wiadomości z Politechniki Telewizyjnej wyniki egzaminów na studia byłyby gorsze, pozytywnie odpowiedziało 61,1% respondentów. Natomiast inne badania nie wskazywały na znaczącą zależność pomiędzy wynikami egzaminów a oglądaniem wykładów telewizyjnych, chociaż nieco lepsze oceny z egzaminów uzyskiwali regularnie oglądający wykłady, zwłaszcza studenci starsi wiekiem [7].

3. PROFESOROWIE POLITECHNIKI WARSZAWSKIEJ DLA POLITECHNIKI TELEWIZYJNEJ

Jak w przypadku każdego przedsięwzięcia, jego realizacja i efekty w największym stopniu zależą od ludzi, którzy są w tę sprawę zaangażowani. W przypadku Politechniki Telewizyjnej kluczową rolę odegrali wybitni jej profesorowie. Bezpośrednio po podpisaniu umowy pomiędzy Rządem PRL i UNESCO Minister Oświaty i Szkolnictwa Wyższego powołał w dniu 30 listopada 1965 roku pełnomocnika do spraw zastosowania telewizji w studiach wyższych. Został nim wybitny znawca organizacji szkolnictwa wyższego i wiodący propagator innowacji w dydaktyce, zwłaszcza w obszarze jej wsparcia technicznego, profesor Politechniki Warszawskiej Janusz Tymowski, jej były prorektor, późniejszy doktor *honoris causa* tej Uczelni. Z racji wielkich kompetencji merytorycznych oraz umiejętności organizacyjnych (w czasie II wojny światowej był szefem produkcji uzbrojenia AK). Profesor był zarówno organizatorem Politechniki Telewizyjnej, jej liderem przez cały okres działania, ale także redaktorem naukowym ważnych opracowań badawczych dotyczących tej pionierskiej instytucji kształcenia na odległość. Warto tutaj zwrócić uwagę na trudności realizacyjne tego przedsięwzięcia w warunkach, gdy Telewizja Polska dysponowała tylko jednym kanałem programowym telewizji monochromatycznej (czarno-białej) przy niepełnym zasięgu emisji na obszar całego kraju i często braku odbiorników telewizyjnych w mieszkaniu, zwłaszcza na obszarach wiejskich. To w dużej mierze zasługa Profesora Janusza Tymowskiego, że eksperymentalne, duże przedsięwzięcie zakończyło się powodzeniem.

Nad badaniami prowadzonymi przez Międzyuczelniany Zakład Badań nad Szkolnictwem Wyższym czuwała zastępca dyrektora tej jednostki Profesor Zofia Kietlińska, bardzo zasłużona dla Politechniki Warszawskiej od czasów sprzed

II wojny światowej do lat 70. XX wieku. Profesor Zofia Kietlińska była twórczynią pierwszej w Politechnice Warszawskiej jednostki zajmującej się dydaktyką studiów technicznych i była autorką licznych opracowań dotyczących tej tematyki.

Natomiast bezpośrednim autorem i realizatorem telewizyjnych wykładów z matematyki był Profesor Wojciech Żakowski, twórca (w 1973 roku) i późniejszy wieloletni Dziekan Wydziału Fizyki Technicznej i Matematyki Stosowanej w Politechnice Warszawskiej. Obecnie w miejscu tego wydziału działają niezależne, znaczące w strukturze organizacyjnej Uczelni: Wydział Fizyki oraz Wydział Matematyki i Nauk Informacyjnych. Profesor, oprócz tego, że był wiodącym wykładowcą matematyki w Politechnice Telewizyjnej, był także autorem opracowań i uwag metodycznych i organizacyjnych dotyczących wykładów telewizyjnych.

W sumie, pomimo tego, że Politechnika Telewizyjna doraźnie nie spowodowała znaczącego rozszerzenia technicznych studiów dla pracujących, w którym to kierunku zmierzała ta inicjatywa, to jako duże pionierskie przedsięwzięcie dostarczyła wielu doświadczeń, spostrzeżeń i postulatów doskonalenia akademickiego kształcenia zdalnego z wykorzystaniem telewizji zarówno dla polskiej jak i światowej (UNESCO) edukacji.

4. OŚRODEK TELEWIZJI DYDAKTYCZNEJ FILII POLITECHNIKI WARSZAWSKIEJ W PŁOCKU

Innym rodzajem telewizji edukacyjnej, z racji założonych funkcji realizowanej w warunkach lokalnych lub subregionalnych, jest telewizja oparta na nadajniku małej mocy, a więc o stosunkowo niewielkim zasięgu oddziaływania.

Bardzo popularne zwłaszcza w krajach Europy Zachodniej, Ameryki Północnej i Japonii były w owym czasie inicjatywy realizowania zadań edukacyjnych przez nadawanie teleaudycji dydaktycznych na niewielki obszar za pomocą takiego nadajnika. W Polsce w latach 70. ubiegłego wieku miały miejsce dwie próby takiego wykorzystania telewizji. W tym celu utworzono w 1970 roku Ośrodek Telewizji Dydaktycznej w Filii Politechniki Warszawskiej w Płocku. W zarządzeniu Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego, na mocy którego utworzono OTVD, zadania Ośrodka zostały sprecyzowane następująco:

- 1) prowadzenie badań naukowych i eksperymentów w zakresie zastosowania telewizji w procesie kształcenia w szkolnictwie wyższym, średnim i podstawowym,
- 2) prowadzenie stałych telewizyjnych programów dydaktycznych przeznaczonych dla Filii Politechniki Warszawskiej i szkół różnych typów i szczebli w mieście Płocku;
- 3) współpraca z placówkami naukowo-badawczymi i naukowo-dydaktycznymi prowadzącymi badania i eksperymenty w dziedzinie wykorzystania telewizji w obwodzie zamkniętym,
- 4) organizowanie seminariów naukowych, konferencji, kursów, publikowanie odpowiednich materiałów i wyników badań naukowych w zakresie włączenia telewizji i innych środków masowego przekazu do procesu nauczania i wychowania [8].

Jako pierwszą inicjatywę edukacyjną w obszarze doskonalenia zawodowego Ośrodek zrealizował, we współpracy z odpowiednimi służbami Telewizji Polskiej, zdalny kurs techniki półprzewodnikowej, w tym tranzystorowej, dla inżynierów elektryków z kilku zakładów pracy Płocka (jesienią 1974 roku). Uczestnikami kursu byli inżynierowie z ówczesnego kombinatu petrochemicznego, zakładu energetycznego i nauczyciele szkół płockich. Podstawę kursu stanowiły zarejestrowane na taśmie magnetowidowej teleaudycje szkoleniowe przeznaczone dla pracowników technicznych Komitetu ds. Radia i Telewizji oraz Stacji Radiowych i Telewizyjnych. Rejestracja była możliwa dzięki łączności radioliniowej, jaką miał nadajnik telewizyjny Ośrodka z Centrum Telewizyjnym w Warszawie. Zaistniała zatem praktyczna możliwość obejrzenia w technice wideo tych programów telewizyjnych, które z racji wyłącznie szkoleniowego charakteru i przeznaczenia dla nielicznych odbiorców, nigdy nie były emitowane w powszechnych programach telewizyjnych. Uzyskano również z Telewizji Polskiej komplet materiałów drukowanych do tego kursu i tym samym mogło zrealizować ciekawą i efektowną formę kształcenia multimedialnego. Był to klasyczny przykład multimedialnego kształcenia ustawicznego na odległość, bowiem zajęcia kursowe odbywały się przez okres 3 tygodni w dogodnych dla uczestników kursu godzinach popołudniowych. Istotne było również to, że do realizacji kursu nie stworzono żadnego formalnego dokumentu, nie było żadnych transakcji finansowych oraz zaświadczeń ukończenia kursu. Była tylko uzyskana wiedza.

Niestety, mimo przygotowania Ośrodka do nadawania programu poprzez stosowne inwestycje i przeszkolenie kadr technicznych, realizacyjnych, w tym części nauczycieli akademickich w trudnym dla Filii Politechniki Warszawskiej okresie kształtowania jej działalności, nie udało się zrealizować większości nałożonych na Ośrodek zadań. Głównym powodem była trzykrotna odmowa Przewodniczącego Komitetu ds. Radia i Telewizji do wniosków ówczesnego ministra właściwego dla szkolnictwa wyższego o zgodę na emisję poprzez nadajnik telewizyjny audycji dydaktycznych. Trzeba było zmienić profil działalności Ośrodka także z powodów braku finansowania po 1975 roku. Po pozytywnych próbach technicznych z wykorzystaniem pierwszych polskich przenośnych magnetowidów MTV-10 i MTV-20, podczas seminarium zorganizowanego przez Ośrodek TVP i Instytut Polityki Naukowej i Szkolnictwa Wyższego zdecydowano o przejściu na inny rodzaj telewizji dydaktycznej, zwanej telewizją kasetową, Wobec braku wsparcia tego projektu przez władze resortu szkolnictwa wyższego, o co zwrócili się przedstawiciele Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego w osobach Profesor Zofii Kietlińskiej i Profesora Janusza Tymowskiego, należało poszukać innych sposobów finansowania projektów.

Oparto się na praktyce funkcjonujących wówczas w szkołach wyższych gospodarstw pomocniczych i zaczęto prowadzić działalność w drodze kontraktowania i realizacji pewnych usług na zlecenie podmiotów zewnętrznych. Pierwsze takie dwa zlecenia w roku akademickim 1975/1976 i 1976/1977 uzyskano od Kuratorium Oświaty i Wychowania w Płocku, natychmiast po utworzeniu w 1975 roku województwa płockiego. W roku akademickim 1975/1976 zrealizowano w Ośrodku Telewizji Dydaktycznej wspólnie z Zakładem Matematyki Filii PW cykl 20 teleau-

dycji dydaktycznych z geometrii wykreślnej przeznaczonych dla studentów Filii i tych szkół województwa płockiego, które zakupiły magnetowidy MTV-10. Szkoły otrzymywały ten zestaw kaset nieodpłatnie, również nieodpłatnie pracownicy Ośrodka dokonywali adaptacji szkolnych telewizorów do potrzeb współpracy z magnetowidami. Jak się okazało podczas późniejszych prezentacji tych nagrań na sympozjach ogólnopolskich poświęconych zagadnieniom technologii kształcenia, były to pierwsze w Polsce kasyety wideo wyprodukowane poza studiami Telewizji Polskiej. Teleaudycje te zostały wysoko ocenione na zorganizowanej w czerwcu 1977 roku w Płocku Ogólnopolskiej Konferencji Geometrii Rzutowej i Wykreślnej [1]. Drugą podobną formą w wymiarze również 20 teleaudycji dydaktycznych był cykl lekcji z rachunku prawdopodobieństwa dla szkół średnich.

Teleaudycje zawierające cały program szkolny rachunku prawdopodobieństwa były doskonałą pomocą dla nauczycieli szkół średnich, natomiast kasyety z lekcjami geometrii wykreślnej wykorzystywali studenci mieszkający w Domu Studenta „Wcześniak” – jako zastępnik konsultacji. Kasyety te znajdują się w utworzonym na 40-lecie Filii Politechniki Warszawskiej w Płocku Minimuzeum Techniki Informacyjno-Komunikacyjnych. Po 30 latach od ich powstania studenci Koła Naukowego Fotografii i Filmu po stosownym kursie przepisali treści kaset VCR na nośnik DVD. Geometria wykreślna w tamtym wydaniu to już tylko materiał historyczny, natomiast płyty DVD z rachunkiem prawdopodobieństwa są wykorzystywane przez nauczycieli matematyki.

Podobnej inicjatywy podjęła się w latach 70. Politechnika Śląska w Gliwicach, gdzie zamierzano emitować wykłady do kilku filii tej uczelni. Z podobnych przyczyn jak w przypadku Ośrodka Telewizji Dydaktycznej w Płocku (brak zezwolenia na emisję programów) przedsięwzięcie to nie mogło być zrealizowane.

W obydwu przypadkach wykorzystano studia telewizyjne i współpracujące z nimi urządzenia (magnetowidy, monitory) do doskonalenia nauczającej kadry akademickiej. W Płocku nauczyciele akademicy nagrywający swoje wykłady w studio telewizyjnym mieli możliwość uważnego analizowania zarówno treści i sposobu prowadzenia wykładu podczas odtwarzania lekcji z magnetowidu. Twierdzili oni, że jest to bardziej skuteczna forma doskonalenia pedagogicznego, niż hospitacje zwierzchników. Taka metoda samodoskonalenia w krajach zachodnich ma nazwę *microteaching*. W podsumowaniu działań tych uczelni dla rozwoju kształcenia zdalnego, należy uznać, że wprawdzie z przyczyn od nich niezależnych nie spełniono podstawowych założeń ich działania, to jednak jako eksperymentalne próby realizacji edukacji zdalnej należy uznać ich wartości.

5. NAUCZYCIELSKI UNIWERSYTET RADIOWO-TELEWIZYJNY

W latach 1974–1990 działał Nauczycielski Uniwersytet Radiowo-Telewizyjny prowadzony wspólnie przez Telewizję Polską i Instytut Kształcenia Nauczycieli. Była to forma, która nie kończyła się uzyskaniem określonych uprawnień potwierdzonych formalnym świadectwem, ale forma nastawiona na doskonalenie nauczycieli. Przeciętnie 3 razy w tygodniu nadawane były audycje telewizyjne, 2 razy audycje radiowe. Forma ta była bardzo popularna wśród nauczycieli zwłaszcza nauczycieli

szkół podstawowych. Ta forma przekazu dotyczyła telewizji programowej działającej w systemie otwartym, a więc z dostępnością dla ogółu odbiorców w obszarze zasięgu danej transmisji, w tym wypadku na obszar całego kraju.

Tu zadaniem podstawowym tej szerokiej formy edukacji zdalnej było doskonalenie kilku dziesiątków nauczycieli szkół podstawowych nieposiadających wykształcenia wyższego. Byli to absolwenci bądź liceów pedagogicznych bądź studiów nauczycielskich. Nie było praktycznych możliwości stacjonarnego jednoczesnego doskonalenia tych nauczycieli, z dużym powodzeniem zatem zastosowano formę zdalną z wykorzystaniem radia i telewizji. Opracowane na wysokim poziomie merytorycznym i metodycznym wykłady przez wybitnych profesorów z wielu dyscyplin były realizowane w warszawskim, krakowskim i gdańskim ośrodku telewizyjnym. Osobą kierującą uniwersytetem była przez cały okres jego działalności dr Barbara Puszczewicz i jej działalność organizacyjna znacząco przyczyniła się do wieloaspektowego sukcesu tego przedsięwzięcia. NURT przestał działać wraz z likwidacją po 1989 roku znaczących instytucji naukowych i edukacyjnych, m.in. również Instytutu Kształcenia Nauczycieli, w opinii autora niniejszej publikacji ze szkodą dla polskiej edukacji.

6. PODSUMOWANIE

Zaprezentowane wcześniejsze ogólnokrajowe i lokalne przedsięwzięcia edukacji zdalnej z wykorzystaniem telewizji jako masowego ośrodka przekazu skłaniają do dokonania podsumowania tych działań i wskazania możliwości wykorzystania doświadczeń wynikających z tych działań. Politechnika Telewizyjna była instytucją włączoną w ówczesny ustrój wyższego szkolnictwa technicznego, aczkolwiek brakowało tam dostatecznego skorelowania z działalnością polskich politechnik i szkół średnich, co potwierdziły wyniki badań efektywności tego przedsięwzięcia.

Natomiast NURT był instytucją bez certyfikacji wiedzy i umiejętności słuchaczy, a tym samym nie dającą żadnych formalnych potwierdzeń kwalifikacji (PTV formalnie umożliwiało rozpoczęcie dalszego kształcenia w uczelniach od II roku studiów). Była to zatem instytucja o znamionach uniwersytetu otwartego, aczkolwiek dedykowanego pewnej określonej, chociaż licznej, grupie zawodowej.

Jak doświadczenia tam zdobyte wykorzystać w edukacji zdalnej przy preferowaniu Internetu jako głównego środka masowego przekazu zwłaszcza przez młodzież i osoby wychowane w dobie Internetu? Nie sprawdzają się mylne przypuszczenia i wypowiedzi o malejącej roli telewizji w komunikacji międzyludzkiej wraz z upowszechnieniem Internetu. Wręcz przeciwnie – powstają nowe kanały przekazu telewizyjnego, zwiększa się różnorodność programów telewizyjnych. Podobnie było z pogłoskami o upadku filmu i kina, gdy w latach 60. ubiegłego stulecia telewizja stała się powszechnym środkiem masowego przekazu. Znamcy problemu już od kilkudziesięciu lat preferują ideę kształcenia multimedialnego z wykorzystaniem wszystkich możliwych środków przekazu. To powinno mieć miejsce także w planowaniu i realizacji kształcenia zdalnego, przypuszczalnie jedyne na najbliższe lata sposobu praktycznej realizacji strategii globalnego kształcenia ustawicznego.

W odniesieniu do aktualnych i przyszłych uwarunkowań wykorzystania telewizji do kształcenia i samokształcenia, należałoby zdefiniować na nowo jej zadania. Należy dążyć do ściślejszej integracji telewizji z innymi środkami przekazu zwłaszcza z Internetem. To pozwoli na jeszcze bardziej masowe niż obecnie oddziaływanie telewizji na wszechstronny intelektualny rozwój człowieka. W prognozowaniu zadań telewizji w edukacji należy uwzględnić fakt, że już obecnie mamy do czynienia z próbami szybkiej percepcji dużych dawek wiadomości przez podawanie tych treści w formie wizualnej. Tak dzieje się w reklamie, przekazach informacyjnych, marketingowych, zarządczych, wystąpieniach naukowych i innych. Należy również uwzględnić fakt, że pokolenie wychodzące obecnie z formalnego systemu kształcenia od wczesnego dzieciństwa korzystało z Internetu oraz innych systemów i urządzeń służących komunikacji międzyludzkiej. To spowodowało i będzie powodować z większą intensywnością zmiany mentalnościowe uczących się i nauczających. Wymusza to konieczność wprowadzania radykalnych zmian w sposobach kształcenia, zmian uwzględniających możliwości zdobywania wiedzy z różnych źródeł usytuowanych głównie poza instytucjami szkolnymi. Dla sprostania wyzwaniom konkurencji trzeba być innowacyjnym. Innowacje w edukacji są możliwe chociażby ze względu na coraz intensywniejsze wykorzystanie zdobyczy techniki, co w połączeniu z odpowiednimi metodami jej wykorzystania daje pożądane efekty. Wśród różnych systemów przekazu informacji systemy telewizyjne będą nadal zajmować czołowe miejsca. Należy tylko określić jak można obecnie, i w przyszłości, optymalnie wykorzystać wszystkie cechy przekazu telewizyjnego w przedsięwzięciach edukacyjnych. Zajęcie się tymi problemami autor niniejszej publikacji zaleca ludziom młodym, o osobowości ukształtowanej w warunkach najnowszej rewolucji informacyjnej, otwartym na wszelkie nowe osiągnięcia nauki i techniki oraz poszukującym ambitnych wyzwań. To oni powinni, korzystając z dorobku starszych pokoleń, zrewolucjonizować kształcenie i samokształcenie przez całe życie ogółu obywateli naszego globu z pożytkiem dla całej ludzkości. To oni mogą stworzyć ramy innowacyjnych strategii w edukacji, która już jest, a będzie z pewnością również w przyszłości priorytetową dziedziną działalności człowieka [10].

Bibliografia

1. Baranowski A., Portalski M., *Nauczanie geometrii wykreślnej poprzez środki przekazu telewizyjnego*, Ogólnopolska Konferencja Geometrii Rzutowej i Wykreślnej, 1978.
2. Flaming E., *Telewizja w nauczaniu i wychowaniu*, Warszawa 1963.
3. Januszkiewicz F., Skrzydlewski W., *Edukacyjne zastosowania telewizji*, Warszawa 1985.
4. Januszkiewicz F., *Dorobek Polski w wykorzystaniu różnych systemów telewizji w szkolnictwie wyższym (na tle niektórych tendencji i doświadczeń zagranicznych)*, w: Januszkiewicz F. (red.), *Telewizja w szkolnictwie wyższym*, PWN, Warszawa 1972.
5. Januszkiewicz F., *Ośrodek Telewizji Dydaktycznej w Płocku*, w: *Dydaktyka Szkoły Wyższej*, Warszawa 1970.
6. Majewska-Radźko B., *Rola kursów przygotowawczych w udostępnianiu kształcenia na poziomie wyższym*, w: Tymowski J. (red.), *Politechnika Telewizyjna*, PWN, Warszawa 1973.
7. Majewska-Radźko B., *Wykłady telewizyjne dla II roku studiów*, w: Tymowski J. (red.), *Politechnika Telewizyjna*, PWN, Warszawa 1973.

8. Portalski M., *Ośrodek Telewizji Dydaktycznej w Filii Politechniki Warszawskiej w Płocku w latach 1970–1983*, Toruńsko-Płockie Studia Dydaktyczne, Płock 2007.
9. Portalski M., *Pionierskie instytucje elektronicznego kształcenia zdalnego w Polsce w latach 60. i 70. XX wieku*, EduAkcja. Magazyn edukacji elektronicznej, 2012, 2(4).
10. Portalski M., *Telewizja w służbie edukacji w perspektywie historycznej*, EduAkcja. Magazyn edukacji elektronicznej, 2013, 2(6).
11. Tymowski J., *Organizacja i przemiany Politechniki Telewizyjnej w latach 1966–1971*, w: Tymowski J. (red.), *Politechnika Telewizyjna*, PWN, Warszawa 1973.
12. Tymowski J., *Projekt perspektywiczny rozmieszczenia szkół technicznych w Polsce*, Biuletyn KPZK PAN, 1966, 38.
13. Tymowski J.; „Rola Politechniki Telewizyjnej w popularyzowaniu wiedzy” w: Tymowski J. (red.), *Politechnika Telewizyjna*, PWN, Warszawa 1973.
14. Tymowski J., *Wykorzystanie telewizji w szkolnictwie wyższym*, w: Januskiewicz F. (red.), *Telewizja w szkolnictwie wyższym*, PWN, Warszawa 1972.
15. www.archipelagmatematyki.pl.
16. www.interaktywnie.com/biznes/artykuly/wideo/z-telewizorem-w-kieszeni-22070.

Mariusz Portalski

Association of Modern and Innovative Education

PIONEERING ACTIVITIES OF ACADEMIC TELEVISION

Summary: The publication recalled the first initiatives to use television technology in the education process. As a result of the pioneering work of the lecturers, the Television University of Technology was established. Composed and recorded a series of academic lectures. About 270,000 listeners used the recorded lectures of the Television University of Technology in 1968.

Key words: TV lectures, lifelong education, multimedia techniques.